

Uluslararası Sistemin Dönüşümü: Bir Heyula mı Yaklaşıyor? - Burcu Ermeydan

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği tarafından iki yılda bir düzenlenen “Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi”nin onuncusu 23-26 Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleşti. Bahçeşehir Üniversitesi iş birliğiyle Ordu’da Radisson Blu Otel’de gerçekleştirilen kongrede, Uluslararası İlişkiler Disiplini’nin geleceğini ve uluslararası politikanın güncel durumunu çok geniş çerçeveden tartışan ufuk açıcı paneller yer aldı.

Kongrenin kapanış panelinde Prof. Dr. Mustafa Aydın'ın kolaylaştırıcılığında uluslararası sistemin dönüşümü konusu tartışıldı. Panelin konuşmacıları Bahçeşehir Üniversitesi'nden Prof. Dr. Esra Hatipoğlu, Koç Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ziya Öniş, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Özlem Tür ve Kadir Has Üniversitesi'nden Prof. Dr. Serhat Güvenç'ti. Konuşmacılar panelde gerek uluslararası sistemin güncel durumuna, gerekse de Uluslararası İlişkiler disiplininin geleceğine dair fikirlerini paylaştı. Bu yazıda panel sırasında tuttuğum notları ve panelde tartışılan noktalar hakkında görüşlerimi aktaracağım.

Panel **Prof. Dr. Mustafa Aydın**'ın konuşmacılara yönelttiği "Nasıl bir dünya düzeni içindeyiz? Bu dönemin ayırt edici özellikleri var mı? Yeni dünya düzenini nasıl tanımlarsınız, nasıl anlamlandırırız?" şeklindeki genel ve kapsamlı sorularıyla başladı.

Prof. Dr. Ziya Öniş konuşmasına yeni dünya düzenini üç kutuplu dünya düzeni üzerinden tanımlayarak başladı. Öniş'e göre yeni dünya düzeni demokratik rejimlerin baskın olduğu "Genişletilmiş Batı" kutbu, otoriter yönleri ile öne çıkan "Çin-Rusya" kutbu ve bu iki kutup dışında kalan ve bünyesinde demokratik ve otokratik öğeleri eş zamanlı barındıran "Küresel Güney" ülkelerini içeren üçüncü bir kutuptan oluşmakta. Öniş, bu üç kutuplu dünya düzeninin kendi içinde ciddi asimetriler içeren, rejimlerin her türlü krizde giderek daha otoriterleştiği ve birbirinden ayrılan kutuplar arasında şekillenen bir düzen olduğunu dile getirdi. Birbirinden bu kadar ayrılan kutupların olduğu bu yeni düzende, devletlerin, iklim krizi başta olmak üzere küresel çapta işbirliği yapmaları gereken birçok yeni sorunla baş etmekte zorlandıklarının altını çizdi.

Analizlerine Öniş'in tanımladığı çok-kutuplu yapı üzerinden devam eden **Prof. Dr. Özlem Tür**'egöre bu çok kutuplu düzen aynı zamanda liderlerin belirleyici rol oynadığı bir noktaya doğru kaymakta. Bunun yanında, uluslararası kurumların etki alanlarının giderek azaldığı ve etkilerinin daha dar çerçevede şekilleneceği bir dünya düzenine doğru evrilmekteyiz. Tür'e göre özellikle Batı'nın kendi yarattığı kurum ve normlara sadık kalmayışı, küresel

güneyde Batı'ya karşı birlikte hareket etme hissini tetikliyor. Dolayısıyla, bugüne kadar Batı'nın sunduğu çerçeveden ilerleyen uluslararası düzen ve normlar sürdürülebilirliğini kaybediyor.

Öniş ve Tür'ün altını çizdiği noktalara benzer şekilde konuşmasına başlayan **Prof. Dr. Serhat Güvenç** de yeni dünya düzenini çok büyük belirsizlikler üzerinden şekillenen kuralsız ve kaotik bir sistem olarak tanımladığını belirtti. Bunu bir çeşit "kutupsuzluk" (*a-polarity*) olarak tanımlayan Güvenç'e göre, gücün dağılmış, yayılmış ve hatta bölünmüş olduğu bu yeni düzende bir kutup belirlemek çok zor. Bu noktada kutuplar yerine belki eksenlerden bahsedilebileceğini dile getiren Güvenç'e göre, ekonomik küreselleşmenin etkisinin belirginleştiği bir "çok boyutluluktan" bahsetmek daha doğru olacaktır. Bunun yanında Güvenç, günümüzde Uluslararası İlişkiler Disiplini'nin en büyük sorununun eski teorilere, bakış açılarına ve kavramlara bakıp yeni nesil belirsizlikleri anlamaya çalışması olduğuna işaret etti. Bu noktada disiplinin geleceği için Güvenç, "Bu yeni düzende Newton fiziğine dayalı bakış açımızı değiştirip, kendi kuantum sıçramamızı yapmamız gerekiyor" çağrısını dile getirdi.

Prof. Dr. Esra Hatipoğlu da konuşmasına yeni dünya düzeninin "kaotik ve belirsizlikler üzerine kurulu bir yapı" olduğunu belirterek başladı. Hatipoğlu'na göre bu yeni düzeni, kutupluluk yahut asimetric kutupluluk üzerinden tanımlamak yeterli değil. Çünkü ittifakların, ilişkilerin ve güç kavramının kaygan bir zeminde sürekli değiştiği bu düzende, bu kadar belirsizliği ve kaosu ayakta tutan bir de "düzen" var. Hatipoğlu'na göre, özellikle tedarik zincirlerinin birbirine bu kadar entegre olduğu ve belirsizlikler üzerine kurulu sistemin bir arada kalmasını sağlayan düzeni, sadece devletlere ve onların aksiyonlarına bina edilen bir bakış açısıyla anlamaya çalışmak yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla, hem yeni düzeni anlamak hem de Uluslararası İlişkiler Disiplini'nin geleceği için devletler sistematığı dışına çıkmamız gerekiyor. Fakat, "devletler sistematığı dışına çıkmak" demek, devletleri ve devlet odaklı geleneksel teorik yaklaşımımızı tamamen terk etmek anlamına gelmiyor. Zira devlet dışı aktörlerin ve farklı güç tanımlarının ortaya çıktığı bu düzende devletlere ek ortaya çıkan güçleri de anlamlandırarak

teorik bakış açıları geliştirmemiz gerekiyor.

Bu noktada, konuşmacıların en genel çerçevede “belirsiz”, “kaotik”, “tahmin edilmesi ve anlaşılması zor” olarak tanımladıkları yeni dünya düzeni hakkında

Prof.

Dr. Mustafa Aydın “Bir heyula mı yaklaşıyor?” sorusunu ortaya attı. Bunun yanında Aydın, belirsizliğin disiplinin geleceği için bilinmezlikleri de beraberinde getirdiğine dikkat çekti.

Prof. Dr. Ziya Öniş, bahsedilen düzenin “belki de parçalanmış bir düzen” olarak tanımlanabileceğini dile getirdi. Dolayısıyla, Öniş’e göre belki de kutup değil, ama eksen olarak tanımlamanın daha uygun olacağı bir noktada olabiliriz. Çünkü Öniş’e göre, daha önce bahsetmiş olduğu üç bloğun birbirlerinden farklı olmalarına rağmen, kapitalist sistem üzerinden birbirleri ile bağlantılı olduklarını hesaba katmak gerekmektedir.

Öte yandan, **Prof. Dr. Özlem Tür**, Hatipoğlu’nun devletler sistemi dışına çıkılması yönündeki önerisine, çatışmaların ve savaşların hâlâ özellikle topraklar üzerinden şekillendiği güncel durumda, analizlerde devletler sistemi dışına çıkılmasının pek mümkün olamayacağını savundu. Buna göre Tür, yeni dünya düzeninde jeopolitik ve jeostratejik çatışmaların daha belirleyici olacağını öngördüğünü de dile getirdi.

Konuşmacıların üzerinde anlaştığı en önemli noktanın yeni sistemin belirsizlikler üzerine kurulu olduğu kabulü, bu belirsizliğin nasıl tanımlanacağı ve açıklanacağı tartışmasını da beraberinde getirdi ve bu da Uluslararası İlişkiler Disiplini’nin odağının ne olması gerektiği tartışmasına evrildi. Bu noktada **Prof. Dr. Serhat Güvenç**, kapitalizmi bir analiz birimi olarak alıp alamayacağımız ve yeni düzeni değiştirecek öznenin ne/kim olacağı sorularını ortaya attı. Çünkü Güvenç’e göre, her ne kadar “uluslararası” dediğimiz şey hala “ulus”u özne olarak kabul eden bir dünya düzeni tanımlaması yapsa da yapay zekâ,

çevre sorunları, artan nüfus ve savaşın hangi nesnelere üzerinde yapılacağına dair belirsizlikler, tek başına “ulus”un yeni dünya düzenini analiz etmede özne olarak doğru bir başlangıç noktası olup olamayacağı sorusunu da akıllara getiriyor.

Bu noktada **Prof. Dr. Esra Hatipoğlu**, Güvenç başta olmak üzere konuşmacıların altını çizdiği, çevre sorunları, artan nüfus ve yapay zekâ ile gelen yeni sorunların uluslararası sistemi etkileme güçlerinin de analizlerimize ve politika yapım süreçlerimize eklenmesi gerektiğini dile getirdi. Hatipoğlu’na göre dönüşen bu yeni düzenin getirdiği belirsizlikler bizi giderek ayırışmaya itiyor, fakat “biz ayırıştıkça, dünya üzerinde birlikte çözmemiz gereken problemler de artıyor”.

Tartışmanın sonunda **Prof. Dr. Mustafa Aydın**, yeni dünya düzenini anlamlandırabilmek için bakış açımızı değiştirmemiz ve boyutlandırmamız gerekebileceği yorumunu ekledi. Aydın, geleneksel bakış açısı ile Uluslararası İlişkiler Disiplini’nin, uluslararası yapıları/düzeni ağırlıklı olarak güç üzerinden tanımlamasının revizyona ihtiyaç duyduğunu dile getirdi. Zira, özellikle küresel finansal ve ekonomik ilişkileri de bu yeni bakış açımıza katmamız gerekiyor. Aydın’a göre, “Tarım toplumunun ortaya çıkarttığı kendine özgü bir uluslararası düzeni vardı. Endüstriyel toplumun, ihtiyaçlarına karşılık gelen bir uluslararası düzeni vardı. Finans toplumunun - ki içinde bulunduğumuz dönem - başka bir düzeni var. Bu açıdan bakınca, önümüzdeki döneme damgasını vuracak ve ismini verecek olan yapay zekâ toplumunun da kendine özgü başka bir düzeni olması kaçınılmaz.” Buna göre yeni sistemin oluşumunu şekillendiren yeni dinamikleri belirleyerek, bunları anlamlandırabildiğimiz yeni bir bakış açısını oluşturmamız gerekiyor.

Panelden geriye akıllarda değişen dünya düzeni ve Uluslararası İlişkiler Disiplini’nin geleceğine dair hem kıymetli düşünceler hem de çok sayıda soru işareti kaldı. Genel olarak konuşmacıların ve dinleyicilerin üzerinde mutabık olduğu temel husus, anlamaya çalıştığımız yeni dünya düzeninin belirsizlikler üzerine şekillenen ama kendi içinde bir çeşit düzeni de

barındıran bir yapı olduğu çıkarımıydı. Kuşkusuz bu noktada devletler, özellikle de süregiden aktif çatışmaları düşündüğümüzde, başat aktörler olarak etkilerini sürdürmekle birlikte, tek başına devletlerarası ilişkiler uluslararası politikayı anlamlandırmak için yeterli görünmüyor. Bu noktada, Uluslararası İlişkiler Disiplini'nin politik ekonomik dinamikleri, artan küresel nüfus, çevre krizi ve teknolojik gelişmelerle değişen çatışmaları da anlamlandırarak yeni teorik ve kavramsal çerçevelere ihtiyacı olduğunu altını çizmek gerekiyor.

Fakat temel sorunumuz, disiplinin geleceği için Güvenç'in bahsettiği kuantum sıçramasının nasıl gerçekleştirileceği ve bunun Aydın'ın tanımladığı "heyulayı" anlamlandırmada ne kadar etkili olacağı soruları etrafında şekilleniyor. Zira panel sonunda **Prof. Dr. Mustafa Aydın**'in da dile getirdiği gibi "bu tartışma kolay kolay bitmeyecek." Tam da bu noktada disiplinindeki genç araştırmacılara büyük görev düşüyor. Zira kongrede kişisel olarak tanıma ve çalışmalarını dinleme şansı bulduğum, ortaya koydukları kavramsal ve teorik tartışmalar, kullandıkları alternatif yöntemler ve çalıştıkları - devlet sistematiği dışına çıkan - konularla genç araştırmacıların Uluslararası İlişkiler Disiplini'nin ihtiyaç duyduğu dönüşümün bayrak taşıyıcıları olacakları rahatlıkla görülüyor.

Dr. Burcu Ermeydan

Dr. Öğretim Üyesi Burcu Ermeydan lisans ve yüksek lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Kampüsü'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında tamamladı. Yüksek lisans derecesini Doğu Asya'da finansal iş birliğine odaklandığı tezi ile 2016 yılında aldı. Kadir Has Üniversitesi'nde sürdürdüğü Uluslararası İlişkiler alanında doktora eğitimini ise 2022 yılında tamamladı. Doktora tez çalışmasında örtüşen bölgesel örgütler arası ilişkiler ve bunların Doğu Asya'da bölgeselcilikteki yerine odaklanmıştır. Doktora eğitimi süresince Kadir Has Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmış ve 2020 yılında Koç Üniversitesi Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Halen Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Orta Doğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı'nda Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Temel çalışma alanı uluslararası politik ekonomi olan Ermeydan, ekonomik entegrasyon, bölgesel örgütler, Çin dış politikası, Doğu Asya bölgesi ve sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri üzerine çalışmalar yürütmektedir. Güncel çalışmalarında, Doğu Asya ve Orta Doğu bölgelerarası ilişkileri ve Çin-Türkiye ilişkilerine odaklanmaktadır.

To cite this work: Burcu Ermeydan, "Uluslararası Sistemin Dönüşümü: Bir Heyula mı Yaklaşıyor?", *Panorama*, Online, 3 Temmuz 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/07/03/uluslararasi-sistemin-donusumu-bir-heyula-mi-yaklasiyor-burcu-ermeydan/>

Copyright@UIKPanorama All on-line and print rights reserved. Opinions expressed in works published by the *Panorama* belongs to the authors alone unless otherwise stated, and do not imply endorsement by the IRCT, Global Academy, or the Editors/Editorial Board of Panorama.